

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱԱԿ, ԹԱԳ, ԽՈՅՐ, ՍԱՂԱԽԱՐՏ

ԱՏԻՆՔ կը կոչեն corona, յոյնը στέφανος, որոնց հայերէնը ընդհանրապէս պատկանումը կը նշանակենք: Սա զարդարանք մ'է թագաւորաց եւ հոյակապ անձանց, որոնց ճակատը կը պնտուէր աւելի: Նախնական պարզ ձեւն էր բոլորակ մը նարտէ, բայց յետոյ զարդարուեցաւ այդ բոլորակը գեղեցկափթիթ ծաղիկներէ եւ ծառի (ընդհանրապէս ձիթենու) տերեւներէ եւ ճիւղերէ: Սպարտացի հերոսներ պատերազմներու մէջ տարած յաղթանակներու եւ քաջագործութիւններուն համար կ'ընդունէին իրենց քաղաքացիներէն իբր իրենց քաջարութեանց վարձատրութիւն՝ այդ տեսակ պսակներ: Ասիական հին պետութեանց մէջ ալ սոյն ձեւը կը գործնէր, բայց յետոյ ճոխարար ոսկեայ զարդարուն բոլորակ ձեւն առաւ՝ սրածայր եռանկիւնաձեւ վերջաւորութեամբ, զոր կը կոչեն արեւմտեայ diadema, որ է թագը: Ս. Գիրքը զայս կ'անուանէ nesper երբայցեղերէն բառովս, որով Յովսէփ Յովի-

շայէ պսակուեցաւ՝ Քրիստոսէ 832 տարիներ առաջ:

Եզրիպտացոց, Պարսից արքայական թագերը մասնաւորապէս զլիարկի (berretto) կամ փոքրիկ սաղաւարտի ձեւ մ'ունէին, որոնք յորինուած էին բեհեզէ կամ թանկագին մետաղէ:

Յատկաբար յոյները կը գործածէին պսակը՝ իբրեւ վարձատրութեան նշան՝ իրենց հոյակապ, բազմազէտ եւ քաջայարթ անձանց համար: Հռոմայեցոց մէջ կային տեսակ տեսակ պսակներ՝ սակաւ փոխառութեամբ ձեւերու եւ նիւթերու՝ իրենց յաղթական դիւցազներու ճակատը զարդարելու համար: Փուրմերն անգամ մեծամեծ զոհագործութեանց պահուն կը կրէին զայն, եւ հիւսուած էր ձիթենու ճիւղերէ կամ ցորենի հասկերէ: Արեւմտեան ազգաց մէջ՝ ինչպէս Միքովինկեան հարստութիւնը (451-752) կը գործածէր մարգարտայեռ թագ (diadema di perle), Քարլովինկեան ունէին կրկնապսակ մարգարտներով զար-

դարուած թագ, Գափեթեանը (987-1928) կը զարդարէին ճականանին թանկագին աւանակուտ թագով: Գաղղիոյ մէջ 1422 էն վերջ՝ արքայը, իշխանագունը, զուքսեր, մարքէզներ այլ և այլ ձևերով թագեր ունէին ըստ իրենց արժանապատուութեանց: Այժմ զոտ եւս կան ազնուականաց զինանշանաց մէջ դրուագուած զանազան ձևերով թագեր:

Պատկներու և թագերու ձևերը բազմապիսի են, և ամէն ազգաց մէջ մինչև ցայսօր գտնուածներն ունին փոքր տարբերութիւններ: Ընդհանրապէս յօրինուած են թանկագին մետաղներէ՝ ակնակուտ կիտուածներով, կը զանենք զասոնք ևս որմնակարներու, սեղաններու՝ և նա մասնաւոր զրաքներու վրայ դրուագուած:

Թագերու կամ պատկներու մէջ նշանաւոր է երկաթէ թագը (corona ferrea), որ յօրինուած է երկաթէ շրջանակէ մը, որուն վրայ ազուցուած կան վեց ոսկեայ գեղեցկազարդ թիթեղներ, որոնք իրարու հետ միացնող են ծխնիններէ՝ կը համարին, որ ներքին երկաթէ շրջանակին մէջ ներփակուած է Յիսուսի խաչին զամբէն մին: Այս թագը բաւական ժամանակ աւանդական կրօնական յարգանքը կը վայելէր, բայց ժամանակ մը կասկածանաց ներքև ինկաւ ասոր վաւերականութիւնը. սակայն Միլանու արքեպիսի խնդրանքով Հռովմայ Միտինց Ս. Ժողովը լսելով հռչակապանծ Լամպլերթինի պատճառաբանութիւնը, սահմանեց որ թագս արժանի է կրօնական յարգանաց: Ս. Աբրոսիոս 395ին Մեծին Թէոդորէ ներող - դամբանականը խօսած պահուն, կ'ըսէ, որ Սըրբուհի Հեղինէ գտաւ նաև Յիսուսի սուրբ խաչին զամբին ալ. գոհարներով զարդարեց թագ մը և անոր մէջ ազոյց սուրբ զամբէն մին և զրկեց իւր որդւոյն Մեծին Կոստանդիանոսի: Արեւելեան կայսր մը զայն նուիրեց յետոյ ժամանակաւ Մեծին Գրիգոր քահանայապետին, և սա ալ Լոնդոնպոսաց Թէոդուլա թագուհւոյն, զոր նուիրեց իւր կանգնած Մոնցա Ս. Յովհաննէս մայր եկեղեցւոյն: Պատմագիրք կը

գրեն, թէ յետոյ թագովս պատկուեցան Մեծին Կարոյոս, Ոթոն Ա, Մեծին Նարուէոն, Փերատինանտոս Ա. Աստուրիոյ կայսրը և այլք: Ունիմ առջևս Ապիսինիոյ Եսասու թագաւորին թագին պատկերը, որոյ մէջտեղը կը բարձրանայ հաւասարաչափ քառաթիւ խաչը, ներքեւ կայ կէս ռուբրածև կաթողիկէ մը, ստորեւը յարուած է պատկերազարդ կիսաշրջանակ, նմանածև մեր քահանայական սաղաւարտին, բայց վերջաւորութիւնը չունի շուրջանակի պատկը: Հին Հռոմայեցւոց մէջ Ձիպէլէ բազմոյն քուրմեր կը կրէին զուրններնու վրայ անոր զոհագործութեանց պահուն փոխգական զլիարկը, զոր tiara կը կոչէին, ոչ այնչափ հեռի մեր քահանայական սաղաւարտի ձևէն: Իսրայէլի մեծ քահանայապետը, երբ ճշմարիտ Աստուծոյ երկրպալագութեան պաշտօնը կը կատարէին՝ զանիկա կը կրէին, որ գրեթէ նոյն ձևն ունէր, բայց սա երկկարգ պատկերով զարդարուած էր: Սոյնօրինակ զլիարկը, թագը կամ խոյրը, կը կրէին Հռովմայ նախնի հայրապետներ, բայց ասիկայ աւելի կուրածև և բարձր էր և կը վերջանար խորիսխը միակարգ պատկով մը: Վրնիփաւ կիոս Ը. տուաւ ասոր այլ բարեկեցութիւն մը և Բենեդիկտոս Գ. այլ փոփոխութիւն մը: Վեշտասաներորդ դարէն սկսեալ խոյր (tiara) կոչուեցաւ (triregno) խոյր եւ ռապսակ, որովհետև երեք կարգ պատկերով զարդարուած էր, նշան՝ իւր հոգևորական գերիշխանութեան քրիստոնեայ հոգւոց վրայ, նշան՝ ժամանակաւոր գերիշխանութեան իւր սահմանաց վրայ և նշան զարձեալ՝ իւր գերիշխանութեան ամենայն թագաւորաց վրայ: Բազմաթիւ են այս խոյրերը Վատիկանու զանձարեանին մէջ և այլուր, որոնց մօտեք կ'արժեն մինչև 217000-300000 ֆրանք: Մեր Արշակունի, Բագրատունի և Ռուբինեան հարստութեանց արքայք՝ ինչ որ պատմութիւնը, հին դրամք և նկարք մեզ ցոյց կու տան՝ կը գործածէին Ասորեստանցոց, Պարթեաց, Բիւզանդական և Արեւմտեան ազգաց թագաւորաց համանման թագեր:

կը բաւէ առ այս ակնարկ մը տալ մեր հին մատենագիրներու գրոց և մասնաւորապէս մեր բազմահմուտ հեղինակաց, որոնց գրութեանց մէջ անտարակոյս ծանօթ են հնասէր և ազգասէր ընթերցողաց, Առ այժմ ակնարկ մը կը փափագիմ տալ՝ համարօտ ամփոփողքէս վերջը՝ մեր պատարագի ժամանակ գործածուած սաղաւարտին վրայ:

Պատարագի զգեստաւորութեանց միջոց ճանաչանայ ազգայնէր կը մատուցանէ ամէն մի սպասուց համար. սաղաւարտի համար կ'ըսէ. «Դիր, Տէր, սաղաւարտ փրկութեան ի գլուխ իմ պատերազմել ընդ գորութիւնս թշնամուոյն»: Արդ կը ստիպուինք հարցնել, արդեօք նրբ սկսած է սպասիս գործածութիւնը և իւր նախնական ձևը ինչպիսի՞նք էր: Կանխենք ըսելու՝ միջին դարին առաջ չունինք ամենեւին յիշատակութիւն մը, կրնանք այսչափ ենթադրել, որ ինչպէս մեր խորհրդատեորները բազմապիսի են՝ հետեւութիւն ասորականի, յունականի և նոյն իսկ լատինականի, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ազգին լուսաւորութեան պահուն հաւաքաց իւր շուրջը՝ ասորիներ, յոյներ ըստ Ազաթանգեղոսի և Խորենացոյ և Չենորայ եւ. անտարակոյս ասոնց կը գործածէին իրենց գիտածը և իրենց գործածածը: Եթէ Ս. Գրիգոր և կամ իւր յաջորդները ուզեր են ասոնց ամենէն աւելի նոր բարեփոխութիւն մը տալ՝ դեռ չունինք ստուգութիւն մը: Բայց կը համարձակիմ ենթադրութիւնս ընել՝ թէ մեր սաղաւարտը առնուած է հրէականէն կամ հռոմէականէն, կամ լատինականէն գլխաւորէն հաւանօրէն: Վասն զի ինչ որ դարերէ ի վեր կը գտնենք մեր ազգային բնագրին մէջ՝ է լուսագոյնին տեսնչ, առնել լուսաւորագոյն ազգերէ գեղեցիկը, վսեմը և զայն բարեփոխել ըստ ազգային ճաշակին: Միշտ հայտ գործ ունեցեր է փոփոխագոյն, յոյնին և լատինին հետ հին դարուց մէջ. իւր մասնագորութիւնը, իւր թարգմանութիւնը, իւր ճարտարարուեստը և այլն մեզ զայս կը մատնանշեն: Ինքն է որ լուսաւորութեան կեդրոններն ազգուած, զայն ջանացեր է իւր մերձաւոր և դրացի ազգաց

մէջ ծաւալել: Դարձեալ կը կարդանք մեր պատմութեան մէջ, որ մեր իշխանք կը կրէին զինուորական սաղաւարտ, որոյ վրայ դրուագուած էր Ս. Խաչին նշանը. զայս կ'ակնարկէ Շիրահային Ս. Սարգսի շարականին մէջ. «Սաղաւարտ յուսոյ անմահ բանին եղեալ ի գլուխ մերոյ իշխանին... Խաչաշարձար սուրբ դիտապետ նշանագործ առնումար ի խաչ և յեկեղեցի, առաւել պայծառ ի գլուխ Գազայ, ի գազաթան տեղով օրհնեալ սրբոյն Մեսրոպայ»: Դաշանց թուղթը կ'ըսէ. «Առաքեցան բազմ և պսակս յակունդեայս և բահուանաւ... Բուզանդ կը պատմէ թէ Պարսից արքայն զրկեց Զարմանդուտ թագունուոյն «թագ և պատմունան»՝ Վարդան պատմել «ած ի քաղաքն Մանուչէ զամենայն մնացեալ իշխանսն, որպէս և մեծաւ հանդիսիս ընդառաջ ելեալ մոծառնէր ի ներքս զՔրիստոս, զոր ասեն տանել ի գլուխ ազատաց կանանցն հինգ հարիւր թագս երևելիս»... Արդ եթէ մեզային իշխանք կրէին սաղաւարտ, և թագունիք և իշխանուհիք ունէին թագեր՝ ինչո՞ւ համար ասոնց գեղեցիկ բարեփոխութիւն պիտի չառնուր մեր եկեղեցին, իրեն սուրբ սեղանոյն պաշտօնէից համար գործածելու պատարագի անմահ Զոհին պահուն:

Խորագին քննիչ և հմուտ ինժեներական վարդապետ իւր «Հնախօսութիւն Հայաստանեայց»-ին մէջ (երես 278) կ'ըսէ, որ մեր թագաւորական թագը կը պահուէր զանձարանին մէջ, առնելով Խորենացիին՝ որ կ'ըսէ, թէ «Մտեալ Սմբատայ զարքունականսն յուզէր զգանձսն և գտեալ զթագն Սմնատրկոյ արքային զնէ ի գլուխ Արտաշիսի»... մէջ կը բերէ դարձեալ Փաւստոսէն. «Մուծին զնա ի ներքս ի տունն պատմունականցն. այսինքն ուր թագ ուրժունի զնէին»: Կը յաւելու. «Ի վերջին ժամանակս այս թագ թագաւորական գորյունուն մեծին Խոսրովու կոչէ Կիրակոս, առ ապահովութեան ի Վիրս պահեալ ի նէր մինչև յաւուրս Ռուզադանայ տիկնոջ, որ յերեքասաներորդ դարու թագաւորէր ի Վիրս, իսկ ի մեռանել նորա յաջորդ

նորուն, զոր Մուղալ թաթարը նստուցին՝
 ի հրամայելոյ նոցա առաքեալաց առ դանն
 թաթարաց ե զգանձա թագաւորութեանն,
 ասէ, յերիս բաժանեալ, զթախտն պա-
 տուական ե զանգին ե զթագն հրաշալի,
 զոր ոչ ունէին մէջ թագաւորքն, զոր
 խորամուկո լեալ սնել հօրն Տրդատայ
 արքային Հայոց ե անդ ֆառցեալ զաղտա-
 կանութեամբ վասն ամրութեան տեղոյն
 ե ի թագաւորսն վրաց անկեալ ե ֆա-
 ցեալ մինչե ցայսօր։ Չայն ե զայլ պա-
 տուականս ե ի գանձուցն առաքել զանին
 (թաթարաց սահմանեաց), ե զայլս բաժա-
 նել ի վերայ ինքեանց, զոր եկեալ ա-
 բար այնպէս մեջնորդութեամբ Աւագին
 որդւոյն իւանէի։ Արդ՝ եթէ մեր թագ կ'եր-
 թայ թաթարաց ե անոնց թագերուն նմանը
 չէ, որ մեր արքայը կը գործածէին, ինչ-
 պիտի ապացոյց կրնան մեզ ցոյց տալ, որ
 եկեղեցւոյ պաշտօնէից սաղաւարտից ձնն
 առնուած ըլլայ այդ աննշան ե յետմնաց
 ազգէն։ Գիտենք քաջ, որ սաղաւարտի
 գործածութիւնն եղեր է հայ եկեղեցւոյ մէջ
 այս վերջին չորս դարերուս ե ասոր
 նմոյշներն ունինք վանքերու ե եկեղեցեաց
 մէջ։ Թէն պատմական մեծ ապացոյց մը
 չունինք ասոկէ նախընթաց դարերու մէջ,
 ե ձեռագրաց մէջ չեմ հանդիպած հնագոյն
 նկարի մը՝, բայց կայ սա մեծ վկայու-
 թիւնս՝ երեքտասներորդ դարուն մէջ
 Լուսինոս քահանայապետին գիրը առ մեր
 Գրիգոր Տղայ կաթողիկոս՝ որ կ'ըսէ.
 «Վասն զի երկայն ճանապարհ է ի մէջ
 իմ ե եղբորն իմոյ Հայոց պատրիարքին,
 առաքեցի նմա զիմ վաճան ե ցոյսակն ե
 զգօշկին, զի զայն զգեցեալ պատարա-
 գեացէ մատանեալն հանդերձ»։ Այս թղթոյս
 թարգմանութիւնը նոյն դարուն, նոյն ժա-
 մանակամիջոցին Ս. Ներսիս Լամբրոնացի
 կ'ընէ այս կերպով՝ «Ոմոփորոն քեզ, եդ-

բայր կաթողիկոս, պալիուն, որ է առա-
 ջին ամենայն պատուոյ, ե խոյր զիմոյ
 զխոյս առաքեցի զգեհտ պայծառութեան
 եկեղեցւոյ, զորս ընկալեալ քո ի մէջ՝ որ-
 պէս վայելչանաս յայսմ աշխարհի՝ նոյն-
 պէս զօրասցիս պայծառասնալ ի հանդեր-
 ձեալ կանանս»։

Արդ ծանօթ է ամենուն, որ այդ դա-
 րուն քահանայապետաց պատարագի խոյրը
 էր տիարն, որ ստուգիւ աւելի այժմեան
 մեր սաղաւարտի ձեւն ունէր, ե կրտսրոր
 ստորին մասը զարդարուած էր պսակով
 մը ե ոչ այժմեան Գահանայապետաց տի-
 regno, որ յետոյ ժամանակով յօրինուած
 է եռապսակով մը։ Պէտք է ուշադրութեան
 առնուլ, որ կը շեշտէ խոյր զիմոյ զխոյս
 ե կը փափագի որ զայն գործածէ իբրեւ
 զգեհտ պայծառութեան եկեղեցւոյ, լիթէ մեր
 հմուտ բանասէրը ուզեն համոզուիլ ասոր,
 ինձ տենչալի էր այս հետեւութիւններս
 ալ հանել աստի։

Հնախոյքը, ինչպէս կանխապէս ըսի,
 Գահանայապետաց տիարն գործածութիւնը
 կը գտնեն Հռովմէական կուսակալութեան
 ժամանակ Ձիպէլի բազնոյն քրմաց գլուխը,
 ե զայն կը համարին փոխգահան զլիւար-
 կւ։ Արդ՝ ինձ կը թուի, որ մեր ազգին
 մէջ ալ այդ գործածական պէտք էր ըլ-
 լար՝ եթէ ըստ նոր պատմագրաց ե իրենց
 հետաքննութեանց, որ հայն այդ աշխար-
 հէն անցած Հայաստան հանգչած ըլլայ ե
 այս ենթադրութեանս ապացոյց կը հա-
 մարիմ Լուսինոս Գահանայապետին խոյրի
 նուէրը։ Վատիկան ինչպէս հոգեւորապէս՝
 այսպէս քաղաքականօրէն ունի իւր մեծ
 հմտութիւնը ե խոհեմութիւնը։ Նա պէտք
 էր գիտնալ նախապէս, որ հայը կը գոր-
 ծածէր այդ խոյրին համանման մը ե չէր
 ուզեր նորաստուտ բանով մը խրտեցնել
 զանոնք, պէտք էր որ նա տեղեակ ըլլար
 այս բանիս՝ որպէս զի իւր ընծային ար-
 ժէքը անոնց ախորժելի թուէր։ Արդէն
 Գրիգոր Տղայն առաջ Գահանայապետը
 յարաբերութիւն ունեցեր են Շնորհաւոյն
 հետ ե մանաւանդ իւր եղբոր Գրիգոր Փոքր
 վկայասէրի ժամանակ, ե ասոկէ առաջ ալ

1. Զեռագրաց մէջ կը գտնուին ոչ մեր սաղաւարտի
 ձեւը, այլ յունական ամուսնացեալ քահանայի սովորա-
 կան զվարկը, որ փոքր Աւրոյ ե է. Պուսի մէջ կը
 գործածեն, կամ բիւզանդական կայսերական թագին հա-
 մանմանց ե կամ լատին կանոնիկոսաց անոսպ միջոցը։

աւելի մերձաւոր հղանակով Մեծ Վկայա-
սէրի օրով: Ասոր կայ մի այլ ապացոյց
գործնական՝ որ ամէն ժամանակ՝ քահա-
նայն երբ կը զգեստաւորուի՝ սաղաւարտը
դրած պահուն կ'ըլնէ. «Իբր, Տէր, սաղա-
ւարտ փրկութեան ի գլուխ իմ, պատե-
րազմել ընդ զօրութիւնս թշնամւոյն» և
այլն. Լիամբոնացին (էջ 194) պատարագի
մէջն իմարնական մէջ կ'ըսէ. «Յորժամ զիտյն
դնէ եպիսկոպոսն, Տէր, զիւր սաղաւարտ
փրկութեան ի գլուխ իմ պատերազմել
ընդ զօրութիւն թշնամւոյն» և այլն, Առ-
նուած է լատիններէն, որոնք պատարագի
վարչամական և միգրին համար գրեթէ
նոյն աղօթքը կ'ընեն՝, Հետեաբար պէտք
էր, որ իրենց ընծայն բլլար մերոնց գոր-
ծածական րան մը, որն որ իրենց ալ շատ
հին ժամանակէ փոխգնդէն առած էին՝:

Երբ մենք մեր ձեռագրաց մէջ կը գտ-
նենք երեքսասաներորդ դարու վերջաւանը-
ման իաջանիշ գլխարկը մեր բարձր եկե-
ղեցականաց գլուխը, օրինակն ունինք այժմ
մեր էջմարածնական եղբարց առաջնոր-
դաց, վարդապետաց գլխոյն վրայ ա-
տոր նմանը. որ իրենց աստիճանին գեղե-
ցիկ և խորհրդաւոր զարդարանքն է, և
ականատեսը կը պատմեն, որ ուր կը պա-

կասին խոյրն և միգրը՝ կը գործածեն այդ
գլխարկը:

Հին յիշատակութիւն մ'ալ կը գտնեմ
միգրին վրայ. Կոստանդին Բ. կաթողի-
կոսի օրով Որպէնեան կը պատմէ, որ Լեոն
Թագաւոր կիլիկիոյ Ստեփանոսի Սիւնեաց
մետրապոլիտի ձեռնադրութեան ատեն՝ «Թա-
գաւորն նմանապէս զգեցուցանէ ի Թագա-
ւորական զգեստուցն ըստ հայրապետական
ձևոյն, և դնէ կրկին անգամ զրազ պատուա-
կոն ի համակ ոսկւոյ ի գլուխն, որ և
զանուն քաղին ինքեանը միգր կոչէին,
տային և զեմփորոնն մեծախորհուրդ զե-
րեցիկնն՝ որ միտապօլտացն էր և զիտյր
ոսկեթիւն և մարգարտայեռ յօրինուածովը. և
այլն: Աւելան՝ Լեոն Մեծագործի մէջ
(երես 494) կ'ըսէ, թէ «ամտոյց Պետրոս
(Քահանայապետին նուիրակն) նախ կա-
թողիկոսին (Յովհ. Է) զքահանայապետա-
կան պալիւսն և ապա չորեքտասան ե-
պիսկոպոսաց միթր և զաւագան առա-
քեալս ընծայ յիննովկենտեայ», կը յա-
ւելու «պատմէ զայտոսիկ Սիկարտ եպիս-
կոպոս կրեմոնայ»:

Ընդհանրապէս կրիկեան ձեռագրաց մէջ
կը գտնենք եպիսկոպոսաց պատկերներ
յունական ձեռով զգեստաւորուած, և գլուխ-
նին սրածայր միգրէ, վերջաւորուած՝ ճա-
կատնուն վրայ առանց պսակի: Ընթերցա-
սէրը կրնան հետաքրքրութեամբ ակնարկ
տալ հմտական նոր հրատարակութեանց,
որոնց վրայ պատեհ ժամանակին իրենց
անդրադարձութիւններն ալ պիտի հրախ-
րենք:

Ռ. Կ.

1. Ad amictum. Impone, Domine, galeam sa-
lutis in capite meo ad expugnandas omnes dia-
bolicas fraudes, inimicorum omnium versutias
superando. Ad mitram. Mitram, Domine, et sa-
lutis galeam impone capiti meo, ut contra an-
tiqui. hostis omniaque inimicorum meorum
insidias inoffensus evadam.

2. Cibele figlia del cielo e della terra, e mo-
glie di Saturno, madre di Giove.. Nella Frigia
ebbe culto, e l'ebbe, pure a Roma dopo Anni-
bale (թգ. Melaf էջ 224). Է. Petit la Rousse (էջ
1252). Cybèle fille du ciel déesse de la terre. և
այլն, կը դնէ շատուածուէտ Նկարը, որոյ գլուխը
զարդարուած է մեր սողաւորոյ ձեռով՝ զեւարկով մը,
որ կը պակասէ զպաթին փաշը և ստորեկ պսակը: Կէս
դար առաջ Բարձր Հայոց մէջ գործածական էր հասա-
կաւոր կանանց համար կոյոքը, որոյ ստորին եզրերին
շուրջ կը զարդարէին մարգարտներով և փորթիկ ոսկե-
ներով, որոյ կտուց կը կոչէին և ունէր շատուածուէտ
զեւարկին ձեւը:

Անձեր կան, զորս կրնանք նմանցնել
Ծտնայի. ներսը կրակ են, դուրսը՝ ծիւն:

*

Ինչո՞ւ խոյս կը տրուի միայնութենէն.
— Վասն զի շատ քիչեր կան, որոնք
իրենք իրենց հետ լաւ ընկեր են:

*

Չափազանց քաղաքավարութիւնը բա-
րեկամութեան բոլորումն է: